

نمونه سؤالات تحلیلی مهارت حل مسئله

۱- ضرورت مهارت حل خلاق مسئله و تصمیم گیری در حاضر چیست؟

موسسه ها و مدیران آنها کادر تخصصی، رهبران گروهها و دیگر کارکنان این موسسه ها هر روز، با انبوهی از چالشها روبرو می شوند. آهنگ تغییرات هر روز شتاب بیشتری می گیرد بر تعداد رقبا بطور چشمگیری افزوده می شود و کسب و کار و فعالیتهای اقتصادی از حوزه محلی و بومی و محدود به منطقه ای جهانی تبدیل شده است و شرایط اقتصادی و بازارهای جهانی بطور فزاینده ناپایداری می شوند. از این رو موسسه ها و مدیران برای مقابله با این چالشها و تهدیدها و بهره گیری از فرصتهایی که به همراه دارد به شکل بی سابقه از حل خلاق مسئله و نوآوری استقبال می کنند. سازمانها برای دستیابی به سطوح موثر و کارآمد حل خلاق مسئله و نوآوری حاصل از آن، باید خلاقیت گروه های کاری و افراد سازمان خود را بهبود بخشند و فضای سازمانی مناسبی را که بتواند این خلاقیت را به نوآوری تبدیل کنند فراهم سازد.

۲- دو تعریف از حل مسئله بیان فرمائید.

۱- مانع در راه رسیدن به هدف یا عامل کاهش توان سازمان در رسیدن به هدف

۲- اختلاف بین وضع موجود (present-state) و وضع مطلوب (Ideal state)

۳- هر گونه بلا تکلیفی در اهداف و روشها

حل مسئله بخشی جدائی ناپذیر زندگی سازمانی است حل مسئله چه زمانی صورت می پذیرد. هر بار که هرعضوی از سازمان به روش جدیدی برای کاهش هزینه ها می اندیشد یا محصول با خدمت جدیدی اختراع میکند و با تصمیم میگیرد که چگونه به سازمان کمک کند تا به نحوی بهتر عمل کند حل مسئله صورت می گیرد. اما این که آیا حل مسئله ای که در این شرایط روی می دهد یک امر واقعا خلاق است پرسش دیگری است که جا دارد بررسی دقیق تری درباره آن به عمل آید. برای افراد توسعه مهارت های حل خلاق مسئله، یک ضرورت است نه یک تشریفات. از آنجاکه سازمانها نیز باید مسائل را حل کنند توسعه این مهارتها در اعضایشان نیز یک ضرورت است.

۳- هشت مرحله فرآیند حل مسئله (creative problem solving (cps) کدامند؟

۱- تحلیل محیط:

مدیران استرژیک معتقدند که شرکتها و موسسات اگر می خواهند در آینده موفق باشند و به بقای خود ادامه دهند باید آماده باشند که پاسخ سریع به مسائل و فرصتها بدهند. بنابراین توانایی تشخیص به موقع مسائل فرصتها، حتی تشخیص آنها قبل از وقوعشان، امری حیاتی برای موفقیت است. محیطهای سازمانهای داخلی و خارجی به خاطر مشاهده آثار مسائل و فرصتها باید دائماً "ودقیقا" تحت کنترل باشند در این مرحله از فرایند، اطلاعات مورد نیاز به مسئله جهت پردازش جمع آوری می شود. این مرحله خیلی مهم می باشد.

۲- تشخیص مسئله:

پیش از اینکه بتوانید مسئله ای را حل کنید باید از وجود آن مسئله یا فرصت با خبر شوید. با استفاده از اطلاعاتی که به هنگام تجزیه و تحلیل محیط به دست می آورید میتوانید از وجود مسئله یا فرصت آگاه شوید. البته بعضی مواقع یک دوره تردید و گمان سپری می شود که طی آن شخص اطلاعات محیط پیرامونی را در ضمیر ناخود آگاه خود پردازش کرده، در نهایت وجود مسئله یا فرصت در ضمیر آگاهش نقش می بندد.

۳- شناخت مسئله:

مرحله شناخت مسئله مرحله ای است که اطمینان حاصل میشود که تلاش های سازمان به سمت حل مسئله واقعی و نه صرفاً از بین بردن نشانه ها و علائم ظاهری سوق فراهم یافت در این مرحله همچنین اهداف فرایند حل مسئله تعیین دلایل بر وارد شدن مسئله شهر می شود حاصل این کار مرحله معیارهای تصمیم گیری برای ارزیابی راه کارهای گوناگون است. تفکر استدلالی و شهودی هر دو در این مرحله صورت می گیرد اما شناسائی عمدتاً یک فرایند عقلایی و استدلالی است.

۴- فرضیه سازی:

فرضیه سازی در باره وضعیت عوامل آینده در شرایط حل مسئله امری ضروری است. همچنین درستی یا نادرستی فرضیات نیز یکی از بهترین عوامل موفقیت یا شکست طرحها: افراد در سازمانها محسوب می شود. در این مرحله تجزیه و تحلیل فرضیات موجود و شناسایی مفروضات پنهان و تغییر و اصلاح ایجاد مفروضات چه به صورت میگیرد که نقش اساسی و ظمی در فرایند حل مسئله ایفا می کند.

۵- ایجاد شقوق مختلف :

بعد از تشخیص و شناسایی مشکل لازم است راهکار هایی برای آن در نظر گرفت. در این مرحله فرد یا سازمان از طریق تفکر منطقی سعی می کند راهکار های شناخته شده را فهرست نماید. سپس برای ایجاد ایده های جدید از درک شهری و خلاق خود کمک می گیرد. هدف از ارائه راهکار های مختلف این است که مطمئن شوید با راه حل های بالقوه کافی به مرحله گزینش CPS رسیده اید و همچنین در این مرحله نبایستی نگران عملی بودن ایده ها یا راهکارها بود بلکه باید سعی کرد تا از نظر تعداد ایده های بیشتری تولید کرد.

۶- ارزیابی و انتخاب بهترین راهکارها:

در این مرحله راهکارهایی پیشنهادی بوسیله معیارهای ارزیابی که در مرحله شناسایی مشکل تدوین شده بود مورد سنجش قرار می گیرد تا بهترین ایده انتخاب شود. بر عکس مرحله قبل در این مرحله بیشتر با تفکر منطقی به مسایل از قبیل عملی بودن اثر بخشی اقتصادی بودن کارائی دسترسی به منابع امکانات نتایج دانش فنی تکنولوژی مورد نیاز پرداخته می شود. تا نهایتاً بهترین ایده انتخاب گردد.

۷- اجرا:

تازمانی که تصویر شخصی و دقیقی از آنچه می خواهید انجام دهید نداشته باشید و برای آن برنامه اجرایی بهتر و سریعتر ایده ها ما به هیجان علاقه و حمایت دیگران احتیاج داریم. یکی از راه های پیشنهادی جهت ایجاد انگیزه واراده لازم برای مبارزه با مشکلات اجرای کار تعیین زمان ضرب الاجل برای انجام کارهاست.

۸- کنترل: مقایسه نتایج بدست آمده آخرین مرحله فرایند حل خلاق مسئله است که فرد یا سازمان از منظری بالا و مشرف به تمامی مراحل فرایند به آن می نگرد و کلیه عملیات انجام شده را مورد ارزیابی و سنجش قرار می دهد و همچنین در این مرحله تشخیص نواقص و اشتباهات احتمالی و توانایی تحمل آن و پند گیری از آن ها یا تغییر واز فکر قبلی بدون مقاومت خجالت و یا برآشفتگی از اهمیت ویژه های برخوردار است.

۴- مدل جیمز هیگینز در فرآیند حل خلاق مسئله چیست؟

۱. تجزیه و تحلیل محیطی
۲. تشخیص مشکل
۳. شناسایی مشکل
۴. فرضیه سازی
۵. شقوق مختلف
۶. ارزیابی و انتخاب
۷. اجرا
۸. کنترل
۱. تجزیه و تحلیل محیطی

۵- تفاوت های مشکل با مسئله کدامند؟

مشکل	مسئله
سطحی	ژرف
کلی	موردی و معین
ذهنی	عینی
مرکب	بسیط
مبهم	روشن

دارای روش	فاقد روش
قابل حل	غیر قابل حل
قابل رویت توسط متخصص	قابل رویت توسط عوام

۶- مراحل فرآیند حل مسئله کدام است؟ چهار مورد نام ببرید.

1) تعریف و شناسایی مشکل

2) پیدا کردن راه‌حل‌های مختلف

3) تصمیم‌گیری

4) بازنگری

۷- مسائل به چند دسته تقسیم می‌شوند؟

1) مسائل مهم و غیر فوری

2) مسائل فوری و غیر مهم

3) مسائل مهم و فوری

4) مسائل غیر مهم و غیر فوری

مسائل مهم و غیر فوری:

به مسائلی گفته میشود که حل آنها برای ما ضروری است، ولی برای حل اینگونه مسائل محدودیت زمانی نداریم. مثلاً برای یک دانش آموز سوم راهنمایی، مسئله قبول شدن در امتحانات پیش دانشگاهی یک مسئله مهم است اما فوری نیست.

مسائل فوری و غیر مهم:

به مسائلی گفته میشود که شاید مهم نباشند، اما در یک محدوده زمانی حتماً باید حل شوند و اگر آن زمان بگذرد، امکان حل مشکل بسیار سخت و حتی غیرممکن خواهد بود. برای مثال: این که تماس بگیرد و روز تولد دوستان را تبریک بگوئید، ممکن است برای شما مسئله خیلی مهمی نباشد، اما فوریت دارد.

مسائل مهم و فوری:

مسائلی هستند که هم برای خود فرد مهم است و هم برای حل آن محدودیت زمانی وجود دارد. مثلاً برای دانش آموز سال سوم دبیرستان مسئله قبول شدن در امتحانات پایان ترم و رفتن به کلاس بالاتر هم یک مسئله مهم و هم فوری است.

مسائل غیر مهم و غیر فوری:

مسائلی هستند که نه برای فرد مهم هستند و نه حل آن دارای محدودیت زمانی است.

تشخیص صحیح اولویتها جهت حل مسائل با سطح خودآگاهی ما ارتباط مستقیم دارند. هر چه شناخت ما از خودمان دقیقتر باشد، مسائل مهم زندگیمان را هم بهتر و سریع تر میتوانیم تشخیص دهیم. پس از اینکه توانستیم اولین اولویت خود را شناسایی کنیم، حال باید در جهت حل آن مشکل اقدام نمائیم.

۸- مراحل تصمیم‌گیری منطقی کدامند؟

مرحله اول - مشخص کردن موقعیت تصمیم‌گیری

برای تصمیم‌گیری درست، افراد باید آگاه باشند که در یک موقعیت تصمیم‌گیری قرار دارند و باید تصمیم‌گیری کنند. گاه افراد آنقدر سریع، خودکار و بدون فکر تصمیم می‌گیرند که اصلاً متوجه نمی‌شوند تصمیم‌گیری کرده‌اند. بنابراین ممکن است خود را مسئول پیامدهای آن نیز ندانند؛ ولی در واقع عمل تصمیم‌گیری یا انتخاب بین دو یا چند چیز صورت گرفته و در برابر این تصمیم، مسئول هستند.

مرحله دوم - شناسایی حق انتخابهای موجود در یک موقعیت

تصمیمها شامل انتخابهای سیاه و سفید نیستند و در اکثر موارد، حق انتخابهای متعددی در یک موقعیت تصمیمگیری وجود دارد. شناسایی این انتخابهای مختلف مستلزم استفاده از فرآیند تفکر خلاق است و برای تحریک تفکر خلاق، بارش فکری یعنی عدم انتقاد از ایده ها، خوش آمدگویی به هر ایده ای و اهمیت دادن به کمیت و نه کیفیت، روش مفیدی است. علاوه بر این، معمولاً مشورت با سایر افراد نیز انتخابهای دیگری را به میان می آورد. نکته مهم در این مرحله تأکید بر یافتن حق انتخابهای بیشتر و بیشتر است، زیرا هر چه انتخابهای موجود در یک موقعیت بیشتر باشد، امکان یک تصمیمگیری منطقی نیز افزایش میابد.

مرحله سوم - ارزیابی انتخاب های موجود

تصمیمگیری منطقی، مستلزم ارزیابی انتخاب های موجود برای گرفتن بهترین تصمیم است. ارزیابی انتخابهای مختلف بر اساس پیشبینی پیامدهای مثبت و منفی کوتاه مدت و بلند مدت برای خود و دیگران صورت میگیرد. پیامدهای مربوط به خود، شامل هماهنگی با اهداف و ارزشها، میزان زمان و کوشش لازم، میزان پاداش محسوس، هزینه یا پاداش هیجانی، تأیید یا عدم تأیید دیگران و آسایش و راحتی فیزیکی می باشد. پیامدهای مربوط به دیگران، بستگی به ماهیت تصمیم داشته و بهترین راه برای ارزیابی پیامدهای احتمالی تصمیم مورد نظر برای دیگران، در میان گذاشتن آن با خود آنهاست.

مرحله چهارم - انتخاب بهترین حق انتخاب و برنامه ریزی برای اجرای تصمیم

در این مرحله با توجه به پیشبینی پیامدهای مثبت و منفی، بهترین مورد انتخاب و تصمیم گیری انجام میشود. نکته مهم در این مرحله آن است که همیشه بهترین انتخاب، گزینه ای که کمترین پیامدهای منفی و بیشترین پیامدهای مثبت را به همراه دارد، نیست؛ زیرا وسعت و طول دوره تأثیری که یک پیامد بر حوزه های مختلف زندگی و آینده فرد میگذارد، نیز حائز اهمیت است. پس از اینکه تصمیمگیری انجام شد، باید چگونگی اجرای آن نیز به بهترین نحو برنامه ریزی و یک طرح اجرایی ریخته شود. این طرح باید ساختار واضحی داشته باشد و در آن گامهای مختلف برای عملی کردن تصمیم، موانع و مشکلات احتمالی و راههای غلبه بر آن و نیز منابع حمایتی روشن شده باشند.

مرحله پنجم - اجرای تصمیم و ارزیابی آن

در این مرحله، تصمیم به مرحله اجرا درمیآید و سپس هم چگونگی اجرای طرح عمل و هم پیامدهای واقعی اجرای تصمیم مورد ارزیابی قرار میگیرند. در مواردی که پیامدهای واقعی با اهداف مورد نظر هماهنگ نیستند، لازم است فرآیند تصمیمگیری مجدداً مورد بررسی قرار گیرد. تصمیم های منطقی شامل توجه به بازخوردها و عمل کردن براساس آن هاست.

۹- متخصصان علوم رفتاری به منظور تصمیمگیری چه روش هایی پیشنهاد می کنند؟

عبارتند از:

الف) روش اگر ... آنگاه

است. مقصود از این روش آن است که در مورد راه « اگر ... آنگاه » یکی از روش های پیشبینی پیامدها، روش حل خوب فکر کنیم و به خود بگوییم اگر از این راه حل استفاده کنیم آنگاه آن اتفاق خواهد افتاد.

ب) جداول تصمیم گیری

جداول تصمیمگیری، جدول هایی هستند که به شما کمک میکنند کیفیتها را به کمیت تبدیل کنید و با عدد و رقم به شما جواب میدهند. هنگام استفاده از جدول تصمیمگیری، شما باید مزایا و معایب هر راه حل را بنویسید و به هر گزینه امتیازی اختصاص دهید. امتیازات میتوانند هم مثبت باشند و هم منفی. شما میتوانید به بهترین گزینه امتیاز +1 و به بزرگترین عیب امتیاز -1 بدهید و بعد امتیاز بقیه را در مقایسه با این دو حد تعیین کنید. سپس برای هر راه حل، مجموعه امتیازات را حساب کرده و میانگین بگیرید. بالاترین میانگین، بهترین راه حل می باشد. این نحوه اجراء به عنوان یک قرارداد، کار شما را ساده میکند.

و جداول تصمیمگیری به مثال آخر « اگر ... آنگاه » نکته: برای درک بهتر روش همین بحث توجه فرمایید.

(4) بازنگری

پیش از آنکه خود را به اجرای راه حلی متعهد کنیم، لازم است یک بازنگری نهایی انجام شود. همچون سایر موارد مربوط به فرایند حل مسئله، طول مدت زمان بازنگری و شیوههایی که به کار می گیریم، به اهمیت و فوریت مسئله بستگی دارند.

ممکن است این بازنگری چند ثانیه یا چند ماه طول بکشد. ولی همیشه انجام این بازنگری با ارزش است. لازم است راه حل خود را از چند زاویه بازنگری کنیم. در این مرحله بر اساس پیامدهای پیش بینی شده برای هر راه حل، راه حلی که بیشترین پیامدهای مثبت و کمترین پیامدهای منفی را به همراه دارد، انتخاب میشود.

چنانچه راه حل انتخاب شده رضایتبخش بود، فرآیند حل مسئله پایان می یابد و اگر مؤثر نبود، باید از راه حلهای دیگر استفاده کرد یا فرآیند حل مسئله را از ابتدا شروع نمود. بنابراین فرآیند حل مسئله زمانی پایان مییابد که آن موقعیت، دیگر برای فرد مسئله ساز نباشد.

۱۰- عوامل بازدارنده حل مسئله کدامند؟

وجود برخی از عوامل مانع صحیح فکر کردن و حل مسئله میشود و نتیجه کلی حل مسئله را تحت تأثیر قرار می دهد و باعث اتخاذ تصمیمات و راهحلهای اشتباه میگرددند. از این عوامل به عنوان عوامل بازدارنده حل مسئله یاد میشود که عبارتند از:

(۱) اشتباه

تجلیل در حل مسئله زیان های غیرقابل جبرانی را میتواند در پی داشته باشد. اگر در فرآیند حل مسئله به مراحل ذکر شده توجهی نشود و تمام دغدغه ذهنی ما این باشد که سریع ترین راه حلی را که به ذهن ما رسیده عملی کنیم، مسلماً راه حل اتخاذ شده کاستیهای فراوانی خواهد داشت و در معرض تهدید خطرات غیرقابل جبرانی خواهیم بود.

(۲) احساسات

هنگام رویارویی با مسائل، ممکن است احساسات ناخوشایندی داشته باشیم. ترس و اضطراب آشنا ترین آنها هستند. رویارویی با مسئله میتواند اضطرابزا باشد؛ چرا که فرد در موقعیتی ناشناخته قرار می گیرد. یعنی، موقعیتی که فرد با مسئله یا مشکلی روبهروست و راه حل آن را نمیداند؛ این عدم آگاهی، تولید اضطراب میکند.

از سوی دیگر ما انسان ها از رویارویی با مسائل ناشناخته بیم داریم، ریشههای این بیم و نگرانی میتواند عوامل زیر باشند:

ترس از تغییر: راهحلهای جدید در پارهای اوقات مستلزم انجام تغییراتی در سبک زندگی فرد میباشد و این نیاز به تغییرات میتواند ایجاد رعب و وحشت کند.

ترس از شکست: فرد می ترسد که راه حل اتخاذ شده در عمل به شکست انجامد و در نتیجه از رویارویی و حل مسئله فرار میکند.

ترس از طرد شدن: فرد می ترسد که با اجرای راه حل به دست آمده، اطرافیان را دلخور کند و محبت و توجه آنها را از دست بدهد.

این ترسها و اضطرابها میتوانند به صورتی جداگانه یا توأم با هم اتفاق بیفتند و م انعی در یافتن راه حل مناسب برای مسائل شوند.

(۳) تعصب:

تعصب نیز از عوامل بازدارنده حل مسئله است. گاهی اوقات ما حاضر نیستیم قبول کنیم که نظر ما اشتباه است و مثلاً نظر یک فرد کوچکتر از ما یا فرزند ما درست است. داشت ن انعطاف پذیری در قبول و رد نظرات مختلف از مواردی است که باید به مرور زمان در ما ایجاد و تقویت شود. باید هر چه میتوانیم از تعصبات کم کنیم و خصلت هایی چون مشورت با دیگران و تحمل نظر دیگران را در خود رشد دهیم.

(و شاورهم فی الامر)

اگر در مورد موضوعی نظر خاصی داشتیم و در آخر مشخص شد که نظر ما درست بوده است، هرگز آن را به رخ دیگران نکشیم و هرگز درگیر موضعگیری نشویم.

یکی از شایعترین موارد تعصب نادرست در مورد موضوع، راهحلی است که اول از همه به ذهن ما می رسد. وقتی درباره موضوعی، فکر میکنیم بدیهی است که موارد و راهحل ها و موضوعات متعددی به ذهن ما می رسند.

بعضی از افراد فکر می کنند اولین راه حلی که به ذهنشان میرسد همان راه حل درست است و با اصرار زیاد از آن دفاع میکنند. طبیعی است، بسیاری از مواقع این اولین راهحل ها اشتباه خواهند بود و توسط دیگران قابل قبول نیستند.

(۴) خستگی ذهن:

این حالت ممکن است بر اثر تفکر طولانی درباره موضوع مورد نظر یا در اثر انجام کارهای متعدد ذهنی به طور همزمان ایجاد شود. در هر دو صورت وجود آن، از موانع مهم فکر کردن و حل مسئله محسوب می شود. برای جلوگیری از خستگی فکری، باید زمان هایی برای استراحت در نظر گرفته شود. هر مسئله به میزان متفاوتی فکر کردن نیاز دارد. بسته به اهمیت موضوع، شرایط موجود، قدرت و مهارت فکر کردن و وضعیت شخصی - اجتماعی شخص فکر کننده یا حل کننده مشکل، این مدت زمان فرق میکند.

(5) توجه زیاد به موانع اجرا:

حل یک مسئله و مشکل اجرای راه حل آن، در واقع دو امر جداگانه هستند و نباید روی هم اثر زیادی بگذارند. شاید یکی از علل جدا بودن قوه قانونگذاری و اجرایی کشورها نیز همین موضوع باشد. برای حل مسئله نیز به پشتوانه گامهایی که قبلاً برداشته شده، سرنخهایی وجود دارد و فرد با کمک این سرنخها میتواند راه حلی برای مشکل جدید خود پیدا کند.

۱۱- مفهوم تصمیم‌گیری عقلایی در مدیریت چیست؟

در الگوی تصمیم‌گیری، مدیر در پرتو اعتقادات و ارزش‌های اسلامی، علاوه بر رعایت مراحل تعیین شده و استفاده از دانش و اطلاعات خود و دیگر افراد ذیصلاح، با روحیه ای قوی و قلبی مطمئن اقدام به اتخاذ تصمیم نموده و از تزلزل روحیه، اضطراب و تردید مصون خواهد بود، و امنیت خاطر حاصل از اتکال به خداوند موجب تقویت بعد عقلایی تصمیم‌گیری نیز خواهد شد. [4]

نتیجه حاصل از به کارگیری الگوی عقلایی تصمیم‌گیری، یافتن راه حل بهینه است. واقعیت آن است که با بیان آنچه که در عمل اتفاق خواهد افتاد، این الگو می‌تواند یک الگوی نظری باشد، زیرا که با فرضیه‌ها ساخته می‌شود.

۱۲- تفکر خلاق کارآفرینانه چیست؟

دو نوع از اقام مختلف تفکر هدایت شده (جهت دار) شامل تفکر انتقادی و تفکر خلاق کارآفرینی می‌باشد. تفکر انتقادی به بررسی ارزیابی، اصلاح، تعویض و دوباره سازی یک مسئله می‌پردازد و به سطوح بالاتر یادگیری یعنی تجزیه و تحلیل و ترکیب مربوط می‌شود. تفکر خلاق نیز نوعی از تفکر است که با انعطاف‌پذیری، نوآوری و ارزش اجتماعی همراه است. [3]

تفکر خلاق کارآفرینانه تفکری سطح بالاست. اهداف مشترکی بین تفکر انتقادی و تفکر خلاق کارآفرینانه است. چون پیشرفت و تغییر، روحیه جستجوگری، کنجکاوی و دانش وسیع که به نحوی محکم این دو تفکر را به هم نزدیک کرده، نیاز به ایجاد بستری مناسب را برای ترویج این افکار را در جامعه ضروری می‌سازد.

منابع و ماخذ:

- آقایی فیشائی، تیمور؛ خلاقیت و نوآوری در انسانها و سازمان‌ها؛ انتشارات ترمه، چاپ اول تهران ۱۳۷۷.
- ادوارد دو بونو؛ تفکر جانبی؛ ترجمه عباس بشارتیان؛ چاپ اول تهران ۱۳۶۴.
- ادوارد دو بونو؛ تفکر نوین؛ ترجمه ضیاء الدین رضاخانی؛ انتشارات کویر، چاپ اول تهران ۱۳۷۸.
- ادوارد دو بونو؛ شش کلاه برای فکر کردن؛ ترجمه مزدا صدری افشار؛ انتشارات انزلی؛ چاپ اول ارومیه ۱۳۷۷.
- الکس اف. اسبورن؛ پرورش استعداد همگانی ابداع و خلاقیت؛ ترجمه حسن قاسم زاده؛ انتشارات نیلوفر، چاپ دوم تهران ۱۳۷۱.
- جعفری، محمد تقی؛ تفسیر و نقد و تحلیل مثنوی جلال الدین محمد بلخی؛ انتشارات اسلامی؛ چاپ دهم؛ تهران، ۱۳۶۸.
- حسینی، فضل السادات؛ تحلیل ماهیت خلاقیت و شیوه‌های پرورش آن؛ رساله دکتری؛ دانشگاه تربیت مدرس؛ ۱۳۷۶.
- رابرت ویز برگ؛ خلاقیت فراسوی اسطوره نبوغ؛ ترجمه مهدی دالقی، انتشارات روزبه؛ چاپ اول تهران ۱۳۷۸.
- رفیعی، حسن؛ زمینه روانشناسی هیلگارد؛ جلد اول انتشارات ارجمند، چاپ اول ۱۳۷۸.
- صائبی، محمد؛ فرهنگ مدیریت توصیفی؛ مرکز آموزش مدیریت دولتی؛ چاپ اول، تهران، ۱۳۷۱.
- صمد آقایی، جلیل؛ سازمان‌های کارآفرین؛ مرکز آموزش مدیریت، چاپ اول، تهران ۱۳۷۸.

- مریت ترنیک و اریک لایت وایت ، آهنگ آفرینش اختراعات ؛ ترجمه عباس بشارتیان ؛ دانشگاه مرکزی تهران .
- وان اوژن فانزه ، هنر خلاقیت در صفت و فن ، ترجمه حسن نعمتی ؛ انتشارات امیر کبیر ، چاپ اول ، تهران ۱۳۶۴.
- فصلنامه کاوشگر ؛ تازه های علم و تکنولوژی ؛ شماره ۱۱ و ۱۰ بهار و تابستان ۱۳۸۰ .
- صمد آقایی ، جلیل ؛ تکنیک های خلاقیت فردی و گروهی ؛ انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی ؛ ۱۳۸۰.
- جزوه حل مسئله آقای دکتر فراملکی
- جزوه حل مسئله سیستمی آقای دکتر خرم
- کارآفرینی ؛ ۱۰۱ تکنیک حل خلاق مسئله ؛ جیمز ام . هیگینز ؛ ترجمه دکتر محمود احمد پور داریانی